

A NEMZETI GAZDÁLKODÁS KIS KÖNYVTÁRA
1. SZ.

LESZ-E BÉKE?

ÍRTA
HEGEDŰS LÓRÁNT

BUDAPEST, 1920
Dr. MÓRICZ MIKLÓS KIADÁSA

LEMOYEL ÉS Dr. MÓRICZ IROD. ÉS NYOMDAI VÁLLALAT.

A világháború fürgetege után most készül ellenünk Parisban a Béke, amelyet békétlen Békének mondanék. Neuillyben szerzett benyomásaimat, izgatott óráim mardosását nyolccikkos sorozatban adtam közzé a Budapesti Hírlapban. Cikkeimet összegyűjtve, e kis füzetben bocsátom most közre.

Bár – amint értesítettek – több feljajduló tiltakozásom külföldre is utat talált s egy-egy cikkem lefordításáról idegen megbízottak gondoskodtak, mégis a magyar olvasó az, kihez elsősorban szóltam. Nagy, nehéz ködön át átkiáltok hozzád, ki ezt a füzetet most kezébe veszed s ki talán mindig ismeretlen maradsz számomra, olvasóm.

Munkámat ajánlani illenék. Ajánlom is. De nem magas állásnak, nem fenhangzó névnek, nem hírességnek. Te ajánlva vagy, kis könyvem, lelkemtől-lelkedzett igazságaimmal mindazoknak, kik most nagy csöndesen szenvednek s a magyar jövőben bíznak.

1920 január-április.

PÁRISBA JÖTTÜNK . . .

Neuilly, 1920 jan. 3.

Párizsba jöttünk. Utunkat ne irigyelje senki se. Reánk itt várnak; reánk itt az ezeréves magyar kálváriának újstációi várnak. Parisba jöttünk. Szenvedni azokért, kik otthon maradtak értünk.

Nem vagyok könnyen megríkátható ember. A háborúban sok keserűség ért, a kommunizmus nagyon megkínzott, de mindez leszaladt idegzetemről, mint a kacsá hátáról a víz. Foglalkozásom se szentimentális: szám és csupa szám. A kétszer-kettő és kamat-tábla mellett nem lehet elábrándozni mert fejbekólintja az embert a sok numerus. Nemrégiben elővettem diákkori jegyzeteimet Münchenből, Londonból, Berlinből, negyedszázaddal ezelőttről, csupa szánt.:Más fiatalember érdekei között női nevek és csengő rímek vannak, – az én eldugott feljegyzéseimben érdekes adófigurák szerepelnek. És a sok szám között mégis megrendülve állok itt a pest-párisi út után. Ember ezt el nem felejtheti. Végig a vonat mentén ki-

sírt-szemű asszonyok, didergő gyermekek, fázó bányászok énekelték a magyar Himnuszt és lehajtott zászlóval köszöntötték a béke delegáció vonatát, arrint eltűnt a gomolygó ködben. Mennyi remény, – mennyi reménytelenség! Utolsó porcikáig átjárt mindnyájunkat; a mély lelki röntgenezés ódáiiig hatott le bennünk, ahol már nincs szó, nincs gondolat, nincs egyén, csak az az egy reménység, hogy magyarok vagyunk. »Keserű sors magyarnak lenni« mondtam Sir George Clerknek, mikor a politikából kikérdezett. Most ezt éreztük mindnyájan – szó nélkül.

Ezzel a lélekkel ért Parisba a mi kis csapatunk. Ha zenész jött volna velünk, emlékezett volna Parsifal első felvonására, amelynek végén sohasem tudok fölkelni helyemről azért, mert a nagy motívum át- megáthat, úgy mint most bennünket a borzogató ólmos eső. A nagy motívum Parsifalban azt érzékíti, hogy Jézus szeme átlát a világon és megtalál minden szenvedést Ami ott hegedűk hangján, trombiták harsogásaival, óboák jajgatásával hallatszik, az vesz most körül bennünket, nem-embertől indított zengzetekben. A magyarság nagy szenvedése nyilalik át rajtunk.

A párisi sajtó különös följegyzéseket tett arról, hogy az egyes ideparancsolt legyőzött népek küldöttségei miképen viselkedtek. A németek, sze-

rintük, goromba rátartisággal akartak célt érni, az osztrákok a síró gyerek szerepében jelentek meg. A bolgár – írják – berohant, mint egy vadbika, majdnem feldöntötte az asztalt, hogy aláírja a szerződést, amelyre úgyszólván, rá se nézett. Vajjon, mit fognak irni rólunk?

Nem tudom. Am minden jelem megvan arra, hogy mi leszünk az első küldöttség; amelynek levert melankóliájában az antanthatalmasságok kezdik majd észrevenni, hogiy Európa nyomorúsága szolidáris. Ki ellenünk vétkezik, magát is megsebzí. A békekonferenciának egy angol tagja, Keynes, most adta ki könyvét »The economic consequences of the peace« címmel s ebben ez az ember, ki nem valami szentimentális hajlandóságot, hanem az angol kincstárt képviselte, azt kiáltja, hogy revideálják gyorsan a német és osztrák békének gazdasági parancsait, mert különben a győztesek tönkremennek bele. Ne higgye senki, írja, hogy ilyen gúzsbakötés mellett Németország meg tudja fizetni 1921 május elsejére azt az egy milliárd angol fontot (ma majdnem nyolcszáz ezer millió magyar korona!) melyet tőle az antanthatalmak akarnak kisajtolni. Ellenkezőleg, mondja az angol szakértő, ha így haladunk, 1921 május elsejére a győzelmes Francia és Olaszország pénzügyi csődje várható. Ez-

ért – kiáltja honfitársainak: ne vegyetek el semmit Ausztriától, mert különben mindnyájunkra a jóvátehetetlen és feltartóztathatatlan lerongyolódás katasztrófája vár. Keynes még a magyar szerződést nem ismerte, de annyit megmond hangos angol szóval, hogy Kelet-Európa természetes gazdasági egységének széttépése »kapzsi, éretlen, gazdaságilag tökéletlen nemzetiségi államokra legyűrtekre és légyűrőkre egyaránt a teljes és tökéletes gazdasági pusztulást jelenti«. A gályát, melyen együtt ülünk csehekkel, románokkal, szerbekkel, horvátokkal, ők fürjék meg most Parisban mi alattunk és bizonyos, hogy ha ezt megteszik, elsősorban mi merülünk el, de ugyanabban a szempillantásban a második gályapadig ér a víz és nincs az a földi vagy égi hatalom, mely vissza tudja tartani a hajóroncsot attól, hogy mindnyájan velünk ne hulljanak az örvénylő fenékre. Ha Páris ezt megérti, akkor megértett mindent: az angol intést, a magyar fájdalmas jajját és Európa jövőjét.

Lehet azonban, hogy ez a derengő igazság ma még nem tud megszületni. Cseh, román nemzetiségi politikusok elvakultan fújják a párás gomolyagokat az igazság fölkelte elé. Erőszakal akarnak építő-erkölcsnek kinevezni egy romboló igazságot: a mának káprázataért megölni

a mi és az ő holnapjukat. Lehet, hogy hiába küzdünk velük, mi és ez igazság és mindazok, kik az antant hívei közül a gyűlölet ködében kiemelkedtek. Mindez lehet. Akkor reánk keserves évek sorozata vár. Európa gyásza a Duna partján fog elkezdődni, de ott végződni nem fog. A nyomorúság rettentően szolidáris, hogy mennyire, azt a nálunk kigyuladt bolsevizmus magnéziumfénye egyszer már megrémítően fölillantotta Európa előtt. Az a gödör, amelybe Magyarországot akarják taszítani, omló partokkal van körülveve, ha egyszer omlásunk megkezdődött, mentség a mi szomszédainkra sincsen. Ha nem látják meg élet-halálnak e rettentő percében az Igazságot, akkor a Nyomorúság előtt tognak velünk vezekelni. Itt semmi kétség sem lehet. A történet megismétli önmagát: a harmadik peloponnézi háború után (mely a régi Hellászra ugyanazt a katasztrófát jelentette, mint nekünk most a mostani világháború) a mely Periklész magaslatáról az összes görög fajokat oda öntötte le, honnan soha többé talpraállni nem tudtak, ebből az első nagy katasztrófából földrészünk megtanulta azt, amit Aristofanes a vígjátékaiban nekünk följegyzett, hogy először megszületett a kommunizmus gondolata, azután pedig a Plutosz-ban, Arisztofanesz utolsó darabjában megjelenik rongyokban Peneia (a Nyo-

mor), s elmondja, hogy a gazdagság eddig vak volt, mert hadimilliomosokat táplált, de ezután visszatér az anyaföldhöz, a paraszt szöllőjébe és rongyaival hirdeti az, hogy Görögország tönkrement.

Ezért még az óra utolsó másodpercet nem mutat, nem szabad hinnem azt, hogy Európa vissza ne döbbenjen saját végzete előtt és megölje Magyarországot azért, hogy az egész gazdasági világot rombadöntse ezzel. Ha a józan ész nem szólna, az életösztön titkos ereje tiltakozni fog ez ellen. De ha Paris másképp fog végezni és reánk borítja a rettentő malomkövet, a kis hangyák ott is, a kő alatt is élni fognak és mozognak-sürögnek addig, míg a nagy kő meg nem mozdul fejük felett.

Vajjon átsugárzik-e a neuilly-i lucskos ködön ez a mi perzselő igazságiunk, nem tudom, mert egész delegációnkat annyira elzárták minden emberi közlekedéstől, mintha suttogó, kérő hangunkat is tilos lenne a nagy Parisnak meghallania.

Az, ki családomban világhírt vívott ki: J ó k a i Mór, mikor a forradalom elvesztése után a nemhanem tréfát-tréfára mondott, hogy lelkének balzsamjával életben tartsa a magyart. Év-év után ez volt a munkája, míg a nap újra föl nem kelt a délibábos magyar róna felett. Miért ne tudnék

bárdolatlanul tréfát csinálni én is? Nagyszerű pénzügyi tréfákat. A magyar finác, mint Arany balladájában táncolni kezd, mag »az ördög, az ördög a táncot, az ördög! elviszi, a finácot.« Sorra kérjük a keringőre, a csárdásra, hopsy-polkára kedves szomszédainkat. Előbb táncol velünk az osztrák, csontjai már a végét járják. Azután jön a tót és a cseh szomszéd, egy gazdasági keringőre kérjük, mert megélni összefogódzva tudunk. Sorba követik a magyar forgásban, magyar nyomornak nagy muzsikájában horvát és olasz tesvérek, mind táncol velünk. Nincs megállás, roppjuk a nyomorúság nagy vigalmát, széj|elv|álni nem tudunk. Tüdőnk se bírja, lábunk se bírja, de ugrálni kell tovább Mindnyájunknak és az; európai nagy koncert fújja szakadatlanul. Ez lesz a nyomorúságnak nagyszerű tánca. Mi magyarok, mi tudjuk legjobban lejteni ezt mert mi vagyunk azok, kik ezer esztendeig sírva-vigadni tudtunk. Húzd rá cigány! Megadtuk az árát.

BÉKE ÉS PÉNZ.

Neuilly, febr. 16.

Majdnem harmadik esztendeje annak, hogy a Pénz titkait fürkészem. Nem köznapi kézzel marcolható hatalma érdekelt, hanem láthatatlan törvényei s ama rejtelmes szeizmogratikus természete, mellyel a gazdasági és szociális élet szövevényeiben, a társadalom rejtett mélységeiben végbemenő elváltozásokat megmutatja. Neuilly-i zárkózottságunk töprengései közepette a Békének és Pénznek olyan kapcsolatára jutottam, melyet nem tudok elhallgatni. Először csak derengett előttem s félhomályban tetszett, mint a szürkés-ólmos ég megszakadt felhősávjaival itt a boulognei erdő lelett Majd mind erősebben világított elém. Végül matematikai bizonyossággá változott. Ma már semmi kétségem nincsen bemé. Ezért szeretném, ha meghallgatnának – ellenségeink.

Mint a meteorológiai intézet grafikonjai, úgy jelzik a valuta-táblák a Pénz nemzetközi felszök-

kenesdt és mélyülő leszállásait. Valuta-táblám azt mutatta, hogy az antant diplomáciailag vezető államának, Franciaországnak pénze, a párisi frank ma a semleges államok pénzértékével (elsősorban Svájcéval) szemben ugyanott van, ahol a magyar pénz volt pontosan akkor, mikor mi elvesztettük a háborút, vagyis 1918 őszén. A marnei győzelem óta tehát a francia pénz mintegy 60 százalékot esett.

Itt meg kell az emberi elmének állni, mert ilyen még nem volt, mióta a világ áll.

Mi történhetett? A marnei, világot döngető győzelem óta Franciaország csatát veszített talán? Ellenkezőleg, a történelem legnagyobb és leg-sújtóbb győzelmét aratta. Avagy a Frankhont diplomáciai vereség érte? Ellenkezőleg, a földtekének nagyobbik fele az ő szövetségese, elválaszthatatlanul vele van, sőt – itt semmi két-ség – mindeddig alávetette magát a francia ve-zérletnek. Mi történt tehát? Mert valamely rend-kívüli elváltozásnak kellett történnie, különben nagy urunk, a néma Pénz nem beszélne olyan hangosam. A valuta-tábla nem tévedhet. A föld alatt oly vonzási eltéréseket mutat, mint Eötvös. Lóránt báró ingája. Kérdem tőled, pirkadó párisi ég (mert Parisból csak ennyit szabad látnom), kér-dem a dologban nyüzsgő franciákat, kérdem a

Bois feketerigóit, melyek most kezdenek hangicsálni, hogy a tavasz nagy szimfóniájára készüljenek: kérdek embert, földet és állatot mi rendítette meg a győzelmes hatalom hatalmát: a Pénzt?

A marnei diadal óta más nem történt, – csak a békekötésnek sora. A németek Versaillesben, az osztrákok Samt-Germainban, bolgárok és magyarok Neuillyben kapták meg a békeföltételeiket. Ezekben a békeföltételekben kell rejtelmes okának lenni a francia pénz hanyatlásának, mert másban nem lehet, s mert a Pénz szeizmográfja minden kétséget kizár.

Isten tudja, 'hányadszor böngésem: végig a magyar békeföltételek paragrafusait. Háromszáthatvannégy szakasz skorpiókból és viperákból fonva. Magyar léleknek kízó-kamrája: halálos bárdal, szörnyű kízóeszközökkel, lassúölésnek mesterségeivel. Sokan, tanulmányozói, azt hiszik; hogy rendszertelen, összedobált, egymásnak ellentmondó. Ebben a nézetben csak valamelyes igazság van. Vannak a szerződésben kisebb technikai ellenmondások s meglátszik rajta, hogy bizottságok hozták világra más és más rend szerint, így az első rész (Népszövetségi) s az utolsó (munkaszabályozás) kétségtelenül angol eredetiből van át-

ültetve. De ezek az eltérések, összekülönbozések nem hatnak messzire. Az sem igaz, mintha a szerződés csak széthulló szakaszok rendelkezéseiből állana, melyeknek nincsen összefüggő rendszere. A szerződésnek nem az a baja, hogy rendszer, konstrukció kimaradt belőle, hanem az, hogy túlsok rendszere, túlsok konstrukciója van, s ezek nem tudnak megtérni egymással. Igazság szerint régi, empire-oszlopos zenélő-órához hasonlítatom, melybe az órás művészi találékonysága különféle rejtett művű gépezeteket rakott. Az órákat s percekét mutatók jelzik, negyedenként harangjáték szólal meg, a hold fogytát külön kezek követik s kellő időben kis ajtó nyílik ki, melyen körbe fordul a tizenkét apostol. Mihelyst azonban – s ez az óra sorsa – csak egy is megsérül a hengerek közül, a többit is mind megakasztja. Ha az apostolok ajtaja rosszul csapódik, már leesik a hold s a harang-játékot nem hallani többet. A túlsok óramű megbontotta magát az órát. A Békeszerződés már nem tud járni: túl van terhelve bonyolult konstrukciókkal, melyek közül egy is elég, hogy a többit – még bonyolultabbat – teljesen megakassza és éppen akkor tegye munkaképtelenné, mikor legnagyobb szükség volna rá.

A magyar békeszerződés francia tervezetének

295. paragrafus a teljesen kiszolgáltatja az antantnak s elsősorban a cseheknek és románoknak a magyar vasúti tarifák képzését. Tehát nem fogunk tarifapolitikát csinálni. A tervezet 200. szakasza a magyar vámpolitikát teljesen odadobja az antantállamoknak s különösen szomszédaink ebek harmincadjára juttatja. Tehát nem lesz vámpolitika, a 180. szakasz megszabja, hogy az antant első zálogul lefoglalja Magyarország összes javait és jövedelmi forrásait s következő szakaszaiban gyámság alá veszi a magyar állam háztartását. Tehát nem lesz adópolitikánk. S mikor így gúzsba kötöttek, mikor érvelésünket megállították, akkor mered elénk a végzetes testamentum legtöbb parancsa (161.) Magyarország kiszámíthatatlan kárpótlást fizet minden mostani és jövőendő gazdasági erejéből a győzelmes szövetségeseknek. És erre a kisajtolandó kárpótlásra van Franciaország gazdasági jövője alapítva. A Pénz szeizmográfja itt mutatja a földalatti nagy beomlást. A Béke mesterművű órahengerei itt akasztják meg egymást.

Igazságom bizonyossággá változott. A magyar, német és osztrák békeszerződés annyira gúzsba kötötte a legyőzött államokat, oly kegyetlenül elállította azok szívverését, pénzügyi közlekedési politikában és vámrendszerükben egyaránt, hogy

amíg így fojtogatnak minket, addig mi kárpótlást adni nem tudunk, mert élni sem tudunk. Márpedig a győzelmes Franciaország gazdasági életéhez a mi kiizzadó kárpótlásunk kell s nélküle el nem lehet, ezért a békeszerződés kegyetlen föltételei egymást ölik s ezért a francia pénz lehanyatlott. Diplomáták ezt gondosan elhallgatták egymás előtt, mikor gobelines termekben, puha szőnyegeken jártak. De a pénzt nem lehet eláztatok Olyan ő, mint a gazda, ki nehéz csizmájával a tavaszi szántást járja: A föld, a valóság görönggyel csizmájához tapadnak, nehezzé tesz a járását. A Pénz a nagy diplomáciai győzelemre a francia frank lehanyatlásával felelt.

Ezért, aki azt akarja, hogy Franciaország s egész Európa megálljon, annak a magyar, a német az osztrák békeszerződés gazdasági részét szét kell vetnie. A Pénz kívánja ezt. Rejtelmes intés ez, jaj, aki elmulasztja.

LEVÉL NEUILLYBŐL KALIFORNIÁBA.

Neuilly, febr. 12.

Levél jött a Nagybankba, Pestre, melyre nem tudtunk választ adni s így elhoztam magammal Neuillybe. A levél egy csekkel Kaliforniából érkezett; a folyószámla pontosan kirubrikázta, a főkönyv elkönyvelte, az ellenőrzés kipipálta s a levél rnég mindig válaszatlan volt, mert mikor a számokat kiszedték belőle, egy tücsök kezdett cirpelni benne, rózsák illata terjedt a szobában széjjel. Pedig nem szerelmes írás volt, hanem egy derék tót-magyar öregbetűs episztolája. Szó szerint adom itt (számai nélkül).

»December 11. 19. Palo Altó Bax 381. Stefan Hrbácska, Kalifornia U. S.

Tisztelt Uraim, mint fönt nevezett üdvözlöm Önöket. Vajh szerencsém tudomásukra hozni, hogy csekket küldtem az önök bankjába és nagyon kérem, informáljanak engem a magyar vi-

vező választ kapok, több százezer koronát küldenék haza. Később én magam is haza akarok menni akkor; elég volt húsz év a vándorlásból, itt Kaliforniában gyönyörű időjárás van, itten most is nyár van, a tücsök zenéje mellett alszunk, a nyitott ablak mellett, a rózsa virít, úgy mint önöknél nyáron, mondhatom, hogy ez boldog aranyország. De én azért a költő szavával felelek Önöknek:

»Sokat jártam, mindenütt volt jó dolgom,
De a szívem csak azt mondja, jobb otthon!«

Tót-magyar testvérem levele itt van velem s válaszolok azon a napon, mikor a magyar béke-delegáció a gyötrelmes béketeltételekre átadja a hatalmasoknak a magyarság igazságát. Ablakom előtt a boulognei erdő fáin már zsendül a rejtelmes tavasz, egy öreg tölgy áll ki a követzből, amelynek a városi hatóság különös megtiszteltetésképen külön körzetet vágott a járdából I. Ferenc történelmi fája ez, melyet madridi fogsága után ültetett. Az évszám rajta 1526, a mohácsi vesznek éve. Rettentő szimbólum. S én nézhetem a festett karikás ablakból, hogy vajjon a mohácsi vész tölgyfája kihajt-e ez idén a magyarnak megint?

Ott, Kaliforniáan, írja a levél, nílrik a rózsa

és szól a tücsök s jó magyar testvérek hazafelé néznek, magyar hírre várnak, mert a szívük mégis csak erre dobog. Oly közel vannak hozzánk, mikor messzeségben élnek az Aranyországban, mi pedig egy széttépett hazának roncsai között. Néztem valaha én is onnét vissza s hol a keletre, hol a nyugatra induló íelhővel izentem akkor a magyar földre, Most is úgy van minden ott a nagy messzeségben, csak itt a mi magyar földünket nem találjuk. A Sierra-Nevada havas ormai fölött napszálltakor rózsaszínen áll meg a felhőgomoly. A cliff-house elé estenden köhögő vonítással másznak ki a fókák, mintha óriás piócák lennének, A Tamalpass hegyén apró csodafenyők nőnek s fent a mexikói határon az óriás wellingtonia iák terpednek az égtoek, kívül feketék, belül vörörösek, Coronádobeachben a Csendes-tenger habjai kergetik egymást s én már mindebből nem látok és nem hallok semmit, de tót-magyar testvérem látja és mégis hazafelé fordul, mert a szíve itt van nálunk. Azt kérdezi az Aranyországból, hogy vagyunk ni itthon magyarok e rideg tél legvégén, melyet a sorsnak rettentő csapása második Mohácsul szánt nekünk.

Tót-magyar testvér, azt mondom neked, hogy soha még oly közel nem voltunk egymáshoz, mint

ma. Te ott a messze Aranyországban, mi pedig bezárva Neuillybe, hogy várjuk a világ hatalmasainak kínterhes ítélezését. Soha még ily közel nem voltunk azért, mert minden magyar most ide ügyel, egy bűvös intésre megszűnt körtünk tér és idő, az örökkévalóság van most velünk. De hozzátok, amerikai véreinkhez azért jutottunk most oly szívbeli közelségbe, mert mi sorsüldözött, igazságtalanul letiport, megcsúfolt, és megbántott magyarok nem a magunk jajját visszük a Nagytanács elé, (ezt elnyomjuk összeszorított szájjal), hanem Amerika nagy eszméje nevében kérünk igazságot, amit Kaliforniától Newyorkig mindig, minden amerikai követelt, a szabad népakarat világítéletét könyörögjük.

Abban a szomorú, de méltóságteljes írásban, amelyet a győztes hatalmak tanácsa ma átvesz a magyar delegációtól, mi azt kiáltjuk: ne csúfolják meg a népek szabadságát, mert az nem az övék s nem a miénk. Apponyi fejti ki benne, hogy egy ország csak történeti joron állhat fönn, vagy népének akaróján. Magyarország ezer esztendeig történelmi joron volt magyar. De ha kapzsi szomszédok Európa békéje ellen véres kézzel széttörik a történelmi Magyarországot, akkor ma a népakaraton akarunk új országot teremteni magunknak s azoknak a testvéreinknek, kik

bár néha nyelvünket is alig tudták, vannak oly jó magyarok mint mi s azt az óceánon túl sem tudják elfelejteni. Apponyi írásából, a magyar delegáció felterjesztéséből a népszavazás joga kiált szerte a világon. Mi ebből nem engedhetünk. De nem engedhetik odaát túl az óceánon, hogy Amerika nagy eszméje itt, Amerika szövetségesei által megcsúfoltassék. Népszavazás döntse el, hogy ki akar magyar lenni. Aki ezt a jogunkat megtagadja, a szabadságnak gyilkosa. Apponyi írása olyan, mintha láthatatlan harangok zúgása indulna szerte a légbe. Népszavazást, népszavazást, népszavazást! S ha az öreg Európa lassan ébred e földöntúli szóra, akkor Ti, magyar testvérek és Amerika népe, meg fogtok minket érteni. Az angolok nagy történetírója: Carlyle, oly nagyszerűen írja meg: a French Revolution-ban, hogy Amerika hogyan tépi szét bilincseit és találja meg a szabadságot. Azt írja, hogy: »A bosztoni kikötő megfeketül a teától, Bunker Hillen megszólal az ágyú s elindul a Demokrácia, hogy meghódítsa a világot.« Ezzel a diadalmas amerikai demokráciával fog találkozni a magyar harangok hangja, mikor érces bongásukkal a népszavazást hirdetik.

Ezért tót-magyar testvéremnek azt ízenem, hogy ők segítsenek most nekünk az amerikai szabad-

ság nevében a magyar igazságot megszerezni, elveszett magyar hazánkat visszanyerni. Most szólaljon meg odaát minden magyar, kiáltsa világgá hangosan azt a sóhajt, amit belénk fojtanak, hogy egy néptől, mely szabadságot és népszavazást követel, az igazságot megtagadni nem lehet. Ez már nem a magyarság dolga többé, hanem a szabadságé, nem is Európáé, hanem Amerikáé, melynek kikötőjében a Szabadság szobra világít a megérkező utas felé. Mi tudjuk azt s minden amerikai magyar tudja, hogy ez öt évig vérzett ország azért tette le a fegyverét, mert Wilson elnök tizennégy pontjában megígérte azt, hogy népeket nem lehet, mint sakkfigurákat ide-oda tolni, hanem ők maguk döntsenek sorsukról. A magyar szabadságot kérjük Amerika szabadsága nevében. Minden az új hazában élő magyar égő fáklya a gyanánt gyújtsa fel lelkét, hogy odaát láthassuk a szabadság tüzének lobo-gását és mi szegény, didergő magyarok meg tudjunk melegedni nála. Ezért az új hazában lévő véreink most az egyszer ne tegeyeiék csendesek és némák, hanem kiáltsatok. Kiáltsátok azt, hogy Amerika megvédi a népek szabadságát és népszavazás nélkül rongyokra tép minden békepapirost. Kiáltsátok ezt, s ha azt akarjátok, mi is kimegyünk, hogy a szabadság földjén veletek szól-

junk a világnak, mert ti még sohasem voltatok ennyire magyarok és mi még sohasem értettük meg úgy Amerika lelkét, mint e rettentő vajúdas perceiben, mikor meghajtott fővel a magyar igazságot letesszük az antant kezébe.

Tót-magyar testvéremnek Kaliforniába – a magyar viszonyokról ez a válaszom: A szabadság nagy munkájára várjuk őket mind, külön-külön, ők jönni fognak és mi megyünk velük. De míg közös hazánk újra fel nem támad, addigi csak jajgatunk és földresütött szemmel dolgozunk. Addig nálunk nem szedik le a rózsát, rózsafák körül szerelmes leányok helyett csak a Gond fog az idén járni, míg jönnek a zöldhátu rózsabogarak és szétszórják a szirmokat és ha a tücsök nyitott ablakon cirpelni kezd, elhallgat hamar, mert ha a magyar most fölbred álmából, a párnája héjjá nedves és a tücsök nem: szereti a feltörő zokogást. Ezt küldi válaszul Kaliforniába a tót-magyar testvéremnek, Stefan Hibácskának Palo Altóba egy székely magyar Neuillyből, a Szajna partjáról, mikor a mohácsi tölgyfa újra sarjadzni kezdett.

AZ ÉLET KAPUJA.

Neuilly, febr. 20.

Téli napnak alkonyulatánál megálltam én Neuilly kapujánál. Aranydárdákban végződik a rács, mely minket Paristól elválaszt. Körülvigyáztam. Mögöttem a nettilly-i avenuek fáai embermagiasságig fehér ködpárában állanak; mintha vattáiba mártogatnák zöldmohás testüket. Odább nagy platanok és tölgyek meresztik csupasza ágaikat az égnek, tele a fagyöngy bokrétaival, mintha fantasztikus madarak fészkei volnának. A napból csak vöiös. és lila sávok láthatók, melyek átizzanak Long Champs felől a fákon. Az ember azt hinné, hogy egy rettentő tűz dobja föl utolsó lángkévéit. Talán úgy is van. Szemben velem Paris. A nagy-szerű Étoile-on az Arc de Triomphe fölséges boltzata; a nap finom halovány vörös csikókat fest reá. Homérosz jut eszembe tőle, mikor a rózsaujjú hajnal megjelenik.

Csakugyan így lenne ez? Odaát a nagykapun a népek új hajnala kezdődik-e? Én itt állok a

rácsnál és visszafojtott lélekzettel kérem az új csodák jelét. Páris, ábrándnak és valóságnak nagy-szerű tökélye: csakugyan az élet pezsdül-e ottan? Töméntelen rohanás, kavargó tömeg, mind újra özönlik. Egy megnevezhetelen érzés fog el: mintha lekéstem volna az Élet vonatjáról. Ilyen messze még sohasem volt tőlem a világ. A vonat elment és én itt maradtam. Mi magyarok mind itt maradtunk.

Vajjon először történik-e ez? Nem hiszem. A magyar sors mindig kegyetlen, sors és mindig megismétli önmagát. Mióta Károlyi Mihály forradalma napján Budapestet föllobogózták, az naptól kezdve én mindig a magyar katasztrófák történetét olvasom. Mohács, török áfium, Világos, osztrák rabság, magyar letörés. Nem lehetek egyedül más elmék, úgy látom, szintén ezen a nyomon járnak. Herczeg Ferenc most új regényt, adott ki az Élet Kapujáról Mjnthá, míg a neuilly-i vasrácsnál állok, ő beszélne hozzám. Az ő regényében a magyarság az Élet Kapuja előtt van. »A Kapun tul van ő nemzeti jövődjük, a Kapun innen a pogány rabság, a nyomorúság, a pusztulás.« Ez a regény kezdete és vége az, hogy a magyar visszatekint az örökvárosra, Rómára s a saját temetését látja banne. »Mert ez volt az utolsó, kétségbeesett kísérletünk. Nem

sikerült. Oh, hát mikor sikerült valami, amit ők akartak? A nagy Kapu döngve becsapódott előttük. Megint csak küntrekedtek. Ők mindig küntrekedtek«.

Ez ugyanaz a Kapu., amelyet a regényíró megnyitott, csak hogy most Paris Kapujának hívják s nem Bakócz Tamás bevonulása napján állok itt, hanem azon a napon, mikor a magyar békeküldöttség a kimért határidőre átadta a világ nagy és kegyetlen hatalmasságainak az ő igazságit. Herczeg regényében az Úr születésének 1512. esztendejében, Boldogasszony havának 26. napján vagyunk. Ma 1920. február 20-ka van és mi itt állunk megint az Élet Kapujának küszöbén. Többet szólni már nem szabad, meszszebbre lépnünk már nem lehet. Amit együtt-dolgozó, aggódó emberek ki tudtak leikükből iz-zadni, azt ma átadtuk az antantnak. Több szavunk nincsen: várjuk sorsunkat.

Itt népek új élete kezdődül a nagy Kapun túl: vajon hol lesz a magyar? Azt hiszem, hogy a Végzet oly messzire visszavetett minket, hogy legalább kétszáz esztendővel tárgult megint az út köztünk és a Nagy Nyugat között. Az Arc de Triomphe körül ezernyi-ezer motor karikázik, gazdagság, forgás, rohanó jólét kergetik egymást. Nálunk a mocsoktól rücskös villamoskocsik nyiszó-

rögnek a nagy csoda, ha egy idegen misszió ép kocsija végágszágald a lerongyolt városon. Az Etoilenál mind újra fényes világosságok gyúlnak ki: míg otthon összeszorulva a kályha mellé, zárjuk be fűtetlen szobáinkat. Parisban a petit bourgeois csodás munkakedve, korán fölkelő nagy takarékosága elfeledtette a háború minden nyomorúságát, ami városi középosztályunk félemlersorba sülyed, ételén, kuporgat s ruhát nem tudja, hol találjon?

Az Élet Kapuja nagyon kegyetlen azokra, akik kívül maradtak.

És itt a rács előtt százados nagy magyar magányomban úgy szeretnék hazanézni és belátni az emberek eszébe. Kelnek-e ott még új magyar csírák? Jönnek-e még új magyar lelkek, akik égni tudnak és hisznek az életben? Mert hiába mondják e vérbe fulladt háborút nagy időknek. Kegyetlen hosszú, de kicsiny idők voltak ezek, örökre föl fogja írni a történet, hogy nemzetek marcangolták egymást a háborúban s népek fojtotgatják most egymást békében, de az egész rettentő vajúdás egyetlen költőt nem tudott a világra szülni. Ezért nem hiszem, hogy nagy idők lettek volna, csak rossz idők voltak, rossz csillagok járása szerint.

A nagy időknek úgy kell kezdődniök, hogy

mindenki megtalálja a másikban azt, ami benne igazán magyar. Ez a politikusnak azt jelenti, hogy a végzetes nap után, amelyet emlékül föl-írtam, eljön az a másik, mikor a világ hatalmas-ságai átadják a magyaroknak végső válaszukat: mikor bármit határozzon kormány és parlament, annak a végzésnek egyhangúnak kell lennie. Bárki különvéleményen, különhiúságon, különtörekvésen lenne, alá kell magát rendelnie, mert az egyhangú-ság maga fontosabb, mint a határozat. Ha ezt tesszük, csendes lélekkel várhatjuk a hatal-masságok határozatát. Embertől több nem telik s így többet nem is tehetünk. Az Élet Kapu-jában állunk, mert ide rendeltettünk. Várjuk igaz-ságunk visszhangját, mert egyszer csak a vissz-hang föl fog kelni, ott túl a nagy Kapun. A magyar békeküldöttség ma olyan választ adott, amely nemcsak Magyarországnak segít, de min-den legyőzött és győző népnek egyaránt. Mi min-denkiért akarunk dolgozni alázattal. Ezért hív minket a párisi újság (mikor kezünk le van kötve és szánk-ki van peckelve) akként csúfondárosan, hogy mi vagyunk: »les arrogants locataires de Neuilly« – »Neuilly gögös bérlakói«.

WHY?

Budapest, márc. 16.

Mikor Parisba kírtem, tollat fogtam s diák-kori angol barátomnak megjelentettem, hogy élek. Két nap múlva megjött a válasz Londonból. A levél tele volt csöndes mosolygással, szelíd okossággal, angol egészséggel, ember-békességgel. Hogy hányszor emlegettek a nagy háború alatt élünk-e még; hogy hányszor mondták: hiszen mi nem vagyunk ellenségek, hogy hányszor vártak a kandallóhoz kis kurta pipára («navy cut») – és milyen öröm volt, mikor hat esztendő után a breakfast-tablen, tányéron, ott volt a rossz kacskaringós írásom. Mindenki külön-külön küld szeretetét, ők is, a kiabáló utcai hentes is («the butcher king», mondja a cégtáblája) s az öreg doromboló angóramacska is, mely az ölembe szokott ülni. A levél után jött a másik. Az emlékezetnek bűvös teleszkópján ott láttam megint magamat – mintha nem is telt volna el majd három-szor tíz esztendeje.

Ott van a Rivercourt-utcai kis ház, befutva borostyánnal – a negyedik a Themsetől. Ha leszállott a félelmetes sárga köd, – a »yellow fog«, – akkor alig tudtuk megtalálni a vas-koppantót, amelyre kinyílt az ajtó. A pár fánk olyan fekete volt a hajófüsttől, hogy mikor felkapaszkodtunk rájuk, kéményseprőknek szálltunk le. És mellettünk hömpölygött a Themse sárga dagályával, mely minden tizenkét órában megduzzasztotta árnját. Este megszívtuk pipánkat s néztük, hogy vet lobbot a bükk fahasáb a kandallóban, míg behozták a plumpuddingot és végtelen egészséges béke nyújtózott végig rajtunk.

Mindezt láttam most megint: a levelek oly tökéletesen ábrázták, hogy a kezemmel tudtam volna megfogni a kerítést, az ajtókilincset s a süppedő bőrszéket Egyszerre . azután valaki eltörte a laterna maglikamat; a bűvös lámpa kialudt. Hiába próbáltam írni, izenni megint, – semmi hír, az én köszöngetéseimre senki sem válaszolt. Nem tudtam az okát kitalálni. Most már tudom. A francia cenzúra (mi neuilly-i internáltak minden levelünket beadtuk a cenzúrának) egy levelemet megsemmisítette: hiába írtam tovább. Nagy bünt követtem el. A leveleinben egyetlen szó volt, mely – úgy látszik – igen veszedelmes lehetett. Ezért lakolnom kellett. Azt

írtam én tudniillik londoni diákpajtásomnak, hogy a magyaroknak átadott béke elveszi az ország kétharmadát. De ehhez hozzá mertem tenni még ennyi szót; Why? Miért? Erre köztem és a Rivercourt-utca között Kammersmithben megszakadt az összeköttetés.

Azt mertem kérdezni én, magyar: Why? S ez a »miért« nagyon bántó, nagyon kényelmetlen vagy nyugtalanító lehet. Ezt a szót a békekonferenciára beereszteni nem szabad. Ha jelentkezni merne, alabárdos várja az ajtóban; ha levélbe bújna, ki kell semmizni minden írásból; ha az egyik mégis kimondaná a száján, a többinek francia vattával be kell dugni a fülét. Mennyi veszedelem három rejtelmes betűben, melyet egy magyar küld egy angolnak: Why?

Mert egy nagy Miért lebeg Parisban és Londonban a béketanács fölött. Egy láthatatlan jel; mindenütt jelen van. Oly rövid, oly elfojtott, oly egyszerű az egész kérdés: Why?

Erre a miéltre nincsen mert. Mert ez a »mert« egy nagy hazugság, népet-ölő, igazsággyilkoló. És ebből teremne béke? Hogy mondja Carlyle a French Revolutionban: »Béke? Ó, bölcselgő szentimentalizmus, mi közöd neked a békéhez, miikoi jezabel a te szülő anyád.« (The paper age. Chap, II.) Ezért nem szabad a Why-t

rámondani. Forrjon a torkonkon kérdésünk azért, mert kitűnne az a nagy titok, hogy a föld nagy hatalmasságai Magyarország földjét szomszédainak ígérték oda nagy vérszerződés szerint, de megtudták azt, hogy e szomszédok csalfa indokokkal csikarták ki tőlük ezt a kötést. Ezért nem szabad népszavazást kérni, mert az Istenadta nép elárulná ezt a nagy uraknak. Ezért nem szabad kérdeznünk semmit. Ezért bűnös mindenki, ki át mer sóhajtani Britanniába ennyit: Why? Csehek és románok világosan megmondták az antantnak Amerikán kezdve, hogy a nép akarja őket s ők néprajzi okon akarják Magyarországot. Elhitték. A szerződés meg van kötve. Az antant azt érzi, amit Fasolt mond a Rajna kincsében, Wotannak: »Was Du bist, bist Du nur durch Verträge.« (»Csak szerződések által vagy az, ami vagy.«) Ha e kötelekeket elengedik, – félnek, – összedől a világ. A kötés világos és rendíthetetlen, mint Shylocké. De a jogforrás rettenetesen zavaros lett. Éppen a népet nem merik megkérdezni a győztes szomszédok, azt a népet, melynek nevében marcangolják széjjel ezt a földet. Mint a Times-ben olvassuk (jegyezd meg, olvasóm, hogy ez az egyetlen angol lap, melyből ma nem a nagy britt közvélemény beszél,

hanem a jugoszlávok, románok és csehek bújnak el az angol oroszlán bőrébe s mint a Szentiványi álomban Zuboly, hamis hangokon ordítanak felénk), ebben a Times-ben olvassuk, hogy a népszavazás »inconvenient«, kényelmetlen lenne s ezért a világot sem lehet megejteni. Mióta ölnek meg országot – inconvenience miatt? Hisz ez ugyanaz lenne, mint ha felebarátomat meggyilkolnám s azzal védekeznék, hogy másképpen nem tudtam róla a legyeket elkergetni. Ha mi szavaznánk, az Angliának lenne – inconvenient. Why?

Először azt hallottuk – s így van megkötve amaz országokajándékozó osztály, – hogy fajok szerint váljon el a föld. Kitűnt, hogy a tót nem cseh, a rutén nem akar Prágáról halni és Nagyszalontán nem románok iáknak. Azután történeti jogot hallottunk. Pozsony, a magyar koronázó város, Bratislava lenne – miről soha pozsonyi ember nem tudott. Amint ez is megdőlt s kicsúfoltatott ama bizottság elnöke, mely földünket osztotta, Tardieu kijelentette, hogy bár gazdaságilag tökéletlen az osztály, de a népkívánalmat kellett helyben tekintetbe venni. Mikor erre kéri a népszavazást, akkor kitűnik, hogy nem lehet, mivel a szatmár-nagyvárad-arad-temesvári vonal – magyar városok

olvasófüzérje – azért kell Romániának, mert ott vasút is vezet s ugyanilyen okon a kassai vonal a cseheknek. A talpfa tehát fontosabb, mint az ember; nemzet pusztulhat, nép tiltakozhat – de síneknek meg kell maradniok. S mikor az új országok közgazdasági képtelenségét is rájuk bizonyítjuk, – akkor? Akkor megint tovább hessegetnek minket körbe. Mert körbe jár a nagy Hazugság, melyről Carlyle beszél. Ezért ne merjetez kérdezni semmit; ezért tilos a Why?

Az antant becsületbeli kötelességének tartja, hogy k e resztülvigyen egy olyan kötést, melyben Magyarország széttépését megtűri azért, mert beígérte s ezért inkább megöli ezt a nemzetet, semmint meghamisítóinak szemébe vágná az igazságot. Ezért kell belénk fojtani a suttogó kérdést: a Why fölverhetné álmából az elszunnyadt valóságot.

Így tűnt el előttem az óriási London s a kis borostyánfodros hammersmithi ház képe megint. A félelmetes sárga köd – a yellow fog – leszállt. Nem látok sem hátra, sem előre. Magiamban mormolhatom Byron versét – hátha ma ugyanazt olvassák odaát a bükkfa pattogásánál Gerald és Bessie is – aki a nagy Miért-re így válaszolt;

»A thousand years scarce serve to form a state;
 An hour may lay it in the dust; and when
 Can man its shatter'd splendour renovate,
 Recall its virtues back, and vanquish Time and
 Fate?«

(Ezer esztendő kell, hogy egy állam megépülhessen s egy óna porba dönthetf; vajjon mikor itudja őt föltámasztani régi jogába az ember, az ősök erkölcsét újjáteremtve s legyőzvé Időt és Végzetet?)

Parist odahagytam, London álomképe sem kíséri többet. Itt állok a budai vár peremén, esteli időn, a turul madár szobra még árnyékot vet a földre. A Gellért fölött leskel a hold s ezüst párával párával szórja teli a menny boltozatát, Elnézem ezt a rongyos, kendőzött, nyomorgó várost. Mennyi »palota«, mennyi lehullott vakolat, betört ablak, meg nem javított zsalugáter. Minden ház tetején egy láthatatlan holdkóros sétál: a Gond; nagyon szorgalmasan látogat. És annyi kérdésem volna mindenkire. Megvan-e az erkölcsi erő, mely a rombadőlt hont (a Byrons szerint) föltámasztja? Vannak-e még bennünk olyan belső rugók, melyek a szerencsétlenségre visszapillantanak? Vagy csak marcangolás van és párt-tusa? Van-e még; más hang is, mint az éjjeli kuvik huhogása, mely annyira ijeszt? Miért nem szólal meg? Miért kell ennek így lenni?

A nagy Dunából opálszínű gőzök szállanak föl, oly árnyalatokban, mint Toreelli és Burano üveg-fuvóiban a készülő velencei üveg! A hatalmas, üres folyó jön felülről s megy a végtelenségbe. Mintha a Magyar Történet volna. Se fölfelé, se le látni nem tudunk, csak a végzet szorongattatását érzem. Nagy rejtelem. Az Úrnak lelke jár a vizek felett.

Aztán magamat kérdezem. A sok szám, adó, kamat, mit év-év után magamba gyűrtem, megmozdul egyszer s mögülök, mint az elpattanó lombikból Madáchban a Föld szelleme, megjelenik bennem a láthatatlan Én. Mi szükség rád? Miért vagy? Papír-tanulság, műveltség máza összetörnek, ős-ösztoneim vonaglanak a mélyben s elhagyott magyar kínomban felhördülök a messzemélylő égre: Why?

ADAGIO.

Budapest, márc. 26.

Ha megöregszem, a kertünkben szeretnék ülni déleesti órán, az Apám almafái alatt, mikor a dér már megcsípte a leveleket s azok egymásba ütődve leszálinganak, rozsdás-vörösen. Onnét látni a Jókai-villa verandáját kék-sárga színes üvegjeivel: a nagy Mesélő ott vezetgetett, – mikor fölkelet az íróasztalának rózsaszín gyertyái mellől (gyermekkorom csodái!), virágzás tüneményét, a rózsabogarak csodálatos kalandjait, a szivárványt Sas-hegy fölött, a magyar multat s a sárga teleszkópon át megmutatta az Andromeda-csillagködét, ahol ő új csillagot sejtett. Lent Pestet látni s a nagy Dunát, amint szép-csöndesen, szép-méltóságosan, szép-hallgatagon folyik az Örökkévalóság felé.

Szeretnék muzsikát hallgatni, csak egyet: Beethoven második tételét. Sohasem lesz író, kinek annyi szava legyen, hogy leírhassa azt a

sok csodát, ezekben az aagiokban rejtőzök. A még föl nem edezett emberi lélek zeng itt zsolozsmákat. Mély vágyódások láthatatlan küzdés, meleg sírások, jajongó zoltárok »együtt mélységek és magasságok«. Minden kézzelfogható eloszlik, aláveti állandónak hit kötését s nagyszerű zengzetek szárnyán harmonóába olvad. Csodálatos akkordok tanítanak meg arra, hogy amit állandóságnak éreztünk, az elmúló hulláma egy nagy ritmusnak. Vele múlik az Élet szép csündesen, szép méltóságosan, úgy, mint illik.

A nagy művész siker, az ő lángész, mikor a szonták és kavatínák adagióit megköltötte, nem hitte azt, hogy száz évvel ő utánna jó olyan nemzedék, mely rettentő maracangolásai s égbekiáltó nyomorúságai közül az ő adagiójába kell, hogy meneküljön. Menekülnie kell mert a valóság; mit látnunk s kezünkkel fognunk kell, ki nem bírható. A Lánchidat akarom látni s Pest bájos panorámáját: e helyett csak kis hirdetőcédulákat olvasok, ahol gyermekkocsit, lepedőt s kikopott ruhát árulnak, csakhogy kenyeret vehessenek. Múló zengzetekbe kell bujdosnunk azért, mert a mi magyar nemzedékünknek egyeden vigasztalása s a jövőnek ereje az, hogy nem hihet, nem szabad hinnie a mostani alakulat állandóságában. Nem igaz, nem állandó határok készülnek most Paris-

ban; százszor nem igaz. Írhatnak bármit a papirosra, pingálhatnak a csehek sárga, a románok vér-vörös, a délszlávok hupikék vonalakat Magyarországon testén: ezek szét fognak foszlani, mint az esz-moll hanghullámai. A mostani magyar nyomorúság fel fog oldódni egy nagyobb ritmussá s a nagyobb harmóniát nem szétdarabolásnak, hanem Magyarországnak hívják.

Ezért a kegyetlen-keserű válasóg, – mely ránk szakadt s melynek a visánkodó magyar pártok még mindig nem mernek a szemé közé nézni, – csak egy átmenő, hangzata a nagy magyar szimfóniának. Talán a mi életünk is az. – Nem tudom; megérjük-e a nagy ritmus visszatértét. De egyet tudunk, azt, hogy nekünk ezt ki kell állnunk, a népnek túl kell élnie és nem szabad elhinnie állandóságát. Túlélni, túlélni: semmi mást. Az adagióra el fog jönni a mimuendo s a diadalmas kóda.

Nehéz ezt leírni s nehéz fejünkbe venni: de meg kell lennie. A berlini egyetemen T r e i t s c k e arra tanított bennünket, hogy az országok határai nem állandók, hanem mozognak s csak az emberi elme renyhesége nem tudja belátni ezt, mert mindig: megrögzött pontokat keres. Akkor kinevettük. Ma igaza van. Egész Európának csak mozgó határai vannak. Magyarországnak is. A

határ szó nem jelent állandóságot. Sohasem hittük volna. Mégis úgy van. A belénk nevelt gondolkozásnak egy nagy, kemény darabja törött ki ezzel a fejünkből. De éppen úgy kitörött az emberiség haladásáról szóló hitünk is, melyet belénk neveltek. Tehát ne csodálkoznunk. Ennek a nemzedéknek megkülönböztetett sorsa az, hogy megérte abszolút állandóságoknak relatív bizonytalanságokká való transzsubstardációjait: az Igazság Úrszine változását. Ha végignézünk majd életünkön – onnét az almafa alól, naspolyacserjék között, melyeken kopogva ugrál a kakuk és vörösbegy, – ezt az emléket fogjuk hssan-apránként összekapargatni s a tarisznyánkba tenni búcsúzá

Miért nem hiszek abban, hogy Magyarország most készülõ megcsonkítása állandó legyen? Nem hiszek azért, mert a nagy erők ellene vannak s csak az erők gyengesége van mellette. A nagy erők Magyarország egysége, mellett nyilatkoztak félreérthetetlenül. A Kárpátok medencéje megszabja földnek és víznek törvénye szerint az államalkotás egységes, központosított alakzatát. Allant, mely a geologia ellenére készült, feldül, mint a sánta lajtorja. Itt nincs semmi kétség Reclus Elisée nem hiába mondta ezt a terepet »földünk nagy könyvében nagyszerűen és büszkén írott lap-

nak« s nem hiába írta meg franciául a franciáknak, hogy itt a különböző népeket »hazájuk nevezetes területi egysége« tartja össze. Ezen semmi emberi írás nem változtat, míg a Kárpátokat le nem reszelik s a Dunát el nem akasztják útjában.

Ezért: a nagy erők mellettünk vannak. Ki ellenünk van, az nem más, mint az erőnek gyöngesége. Az antant ma nem meri visszaparancsolni a cseheket s románokat, mert ha megtenné, azok nem engedelmeskednének neki. Úgy járna, mint rádiogrammaival, melyeket hetekig küldött Bukarestbe az őszön, de azok mindig eltévedtek. Az antantnak nincs ereje ahhoz, hogy csehvel, románnal szemben megparancsolja az Igazságot és saját akaratát keresztülvigye; mert ha azok fittyet hányanak neki, megszűnt az antant presztízse, az antant pedig presztízsből él. Ez a nagy titok. Ez az erőknél gyöngesége. Az antant antant hatalmában hinni fogok, ha kiharancsoló diktátumának cseh és rorrán engedelmeskednek. Addig sohasem hiszek megoldásának állandóságában és várom, biztosra várom azt a taktusát az Időnek, mikor a nagy ritmus megváltozik.

Megérem-e az új motívum fölcsendülését? Nem tudom. A múlandósághoz már nagyon hozzászoktunk. A nagy-rossz háború s a nagy-jó

Beethoven megtanítottak rá. Annál hamarabb fog eljönni az a várandó akkord: minél több vonzó harmónia van a m elmaradt országban s minél kevesebb taszító erőt termelnek politikusain k. blinden marakodó magyar messzebbre löki az eljövendő percét. Ez az ő hangos dolguk; a csöndes várás a miénk.

Addig hallgassuk az adagiót. Úgy képezem – s talán zenetudós barátaim meg tudják mondani, igazam van-e – hogy az Esz-dur Kavatinában a heiligenstadti végrendelet panaszai nyilalnak felénk. S néha úgy álmodom, hogy nekünk írta az utolsó kvartettét, melynek utolsó tételének ezt a nevet adta: »M u s s e s s e i n?« »Es muss sein, es muss sein.« Ennek így kell lenni. Beethoven magyarázói közül Bekker-rel értek egyet, ki azt mondja – német írónál szokatlan az ilyen hasonlat, – hogy szonátáit úgy kell képzelnünk, mintha mesebeli tóba mesebeli város süllyedt volna el s mikor telkei a hold, ott a mélyben megvilágítja az eltűnt világot úgy, hogy az kiemelkedik elénk. Vajjon mesebeli eltűnt országok nem fognak-e szintén fölemelkedni, ha az ő zenéjük megérkezik? Bizonyára: igen és amen. A magyar szonáta föl fog harsanni egyszer, mert mi megtanultuk az igazság Úr-színeváítozását.

Ebben a nagy városban fogunk mi élni. Ad-
digelé meghalnunk is sokkal könnyebb tesz; mint
apáinknak volt. Ők annyi mindent hagytak itt
eltávozóban. Nekünk oly kevés maradt, amitől
búcsúznunk lehet. Nem is kell félni tőle. Az
ősz eljön lassan. Megtört szemünk még látja a
nagy Dunát, azután nem látja többet; megyünk
vele a nagy Örökkévalóságba szép-csöndesen,
szép-hangulatosan. A lesodort levél földre ér s
oly furcsa hangot ad, mikor a rögöt végigsúrolja:
si-rrum, si-rrum. A naspolyacserjéről lehullik a
madár-látta bogyó: kopp, kopp. Az utolsó akkord
szétcsendül a légbé. A húr megszakad. Adagio.

A BÉKESZERZŐDÉS PÉNZÜGYEI A SAINT-GERMAINI OSZTRÁK BÉKE SZERINT.

Budapest, 1919. dec. 9.

Mikor az osztrák békeszerződés hivatalos szövege megjelent, fölkeresett a legolvasottabb párisi újságnak munkatársa és azt kérdezte tőlem, mi a nézetem a szerződés pénzügyi kihatásáról? Válaszom ez volt: »A szerződés annyira rossz, hogy már jó.« »Nem értem, uram.« »Ha kevésbé volna rossz, akkor végrehajtható lenne, így tehát már reménytelen, tehát már jó.« »Ön az első, aki nekem ezt mondja és nagyon meglepő okoskodása.« »Pedig logikám nagyon egyszerű. Ha ön valakitől, akinek 100.000 korona vagyona van, 95.000 koronát fog elvenni, akkor ezt az embert tönkretette, de ha ön emberétől, akinek 100.000 koronája van, kétmilliót követel, akkor a helyzet már rendben van, a túlkövetelés folytán az adós semmit sem fizet.«

E dialógusnak igazságát az időközben elkövetkezett osztrák események teljesen igazolták. Az

antant óriás előkészületek és nem minden halogatás után bizottságot küldött Ausztriába azért, hogy az osztrákoktól hadisarcot hozzon, milliárdokra menő pénzt vigyen el és mióta a bizottság megérkezett, azon tanácskozik, hogy hogyan lehetne pénzt vinni be a nyomorékká lett Ausztriába és hogyan lehessen neki milliárdokra szóló segítséget adni. A kártya tehát visszajára fordult. A túlkövetelés megbosszulta magát, nemcsak hogy a győztes államok Ausztriától egy fityinget sem fognak kapni, de megfordítva, nekik fog a nyomorékká lett test gondozása pénzükbe kerülni.

Benes cseh külügyminiszter egyik legutóbbi panamenti beszédében azt mondta, hogy a magyar békeszerződés gazdasági pontjai hasonlóak lesznek azokhoz, aminőket Ausztria kapott. A pénzügyi kímélet tehát ugyanaz lesz, mondja ő. Nem volt elég az antantnak az elrettentő példából? – kérdem én.

Mert nyugodtan bocsátom minden felebarátom ítélete alá azt a megállapításomat, amelyet az osztrák békeszerződés sokszoros és igen gondos áttanulmányozása után nyertem, hogy ez a szerződés merőben végrehajthatatlan. Először azért az, mert önmagában ellentéteket tár föl, ezt annak tulajdonítom, hogy több bizottság működött Parisban és a nagy sietségben már nem volt

idejük jóakarataikat összeegyeztetni. Másodszor alapítom tiszteletteljes nézetemet arra, hogy a szerződésnek vannak oly pénzügyi szakaszai, melyeket lehetetlenség, hogy gyakorlott fináncnak megmutattak volna, mert az rögtön megmondta volna, hogy a banktechnikával való ily játék képtelenség. Harmadsorban megáll tételtem, azért, mert – mint Ausztria példája mutatja – a rendelkezések oly kegyetlenül súlyosak, hogy nincs az a közigazdasági szervezet, mely – ha megélni akar – megbírja őket. Végül – és ez az utolsó argumentumom, – ha mindez nem volna is, ha nem volna belső ellentét magában a szerződésben, ha téhnikai részét jóindulatú fináncszakértők készítették volna, és ha Ausztriában megpróbálva, életképesnek bizonyult volna a tervezet, még akkor sem alkalmazható Magyarországra, mert a mi hazánk közigazdasági szervezete merőben ellentétes a mindig tartományokra darabolt Ausztriának pénzügyi és hiteléletétől.

Miután e cikk keretében nern szeretnék részletekbe menni és még többször lesz valószínűleg alkalom, hogy e rendkívül bonyolult kérdésben a magyar közönség előtt szót kérjek, engedtessek meg, hogy csak egy rövid komputus alakjában most e sorsdöntő pénzügyi és gazdasági probléma szempontjából széles ecsetvonásokkal raj-

zoljam meg a nagy diorama kontúrjait. Teszem ezt ama tárgyalások Ieszürödött eredmény gyanánt, amelyeket a TÉBÉ-ben (ez a becéző név a Takarékpénztárak és Bankok .Egyesületének) he- teken át a bankok vezetői nem csüggedő gon- dossággal és igán sok hazafias gonddal terhelve, kötelességükhöz híven folytattak.

*

Most az osztrák békeszerződés VIII. részének 177. szakasza kimondja azt, hogy Ausztria bűnös a háborúért és ezért kártérítéssel tartozik, a pénzügyi kérdéseket intéző IX. cikk 179. szakasza pedig azt az alapelvet fekteti le, hogy Ausztriá- nak egész vagyona és minden néven nevezendő jövedelmi forrása lekötetik e hadikárpótlásnak és a békeszerződés egyéb terheinek kifizetésére. A leszámolás a jóvátételi bizottsági kezébe tété- tik le, melynek Ausztria, kezén-lábán összekötve, ki van szolgáltatva. Egész pénzügyi berendezése ezután ettől a bizottságtól függ.

Ebből látható, hogy a békeszerződés a le- győzött állami pénzügyi autonómiáját teljesen meg- semmisíti. A pénzügyminiszterek semmiféle ki- bontakozási tervet vagy új adótörvényt nem alkal- mazhatnak, mert mindez nem tőlük, hanem a jóvátételi bizottságtól függ. Ugyanez az eszme, végigvonul clemenceau következetességgel az egész

szerződésen és éppen azért, mert végigvonul rajta, a szerződést magiát lehetetlenné teszi. Miután mem akarok, kivált olyanokkal szemben, kik talán nem olvasták el a szerződést, a szövegmagyarázat labirintusába beletévedni, egyetlen példát mondok, de ez aztán döntő is. Mind a két legyőzött ország pénzügy minisztere, *Erzberger* Berlinben és *Reisen* dr. Bécsben, egy nagy vagyonadó tervét (dézsmá) dolgozták ki, mely amint az eddigi közzétett tervekből halljuk – oly rettentőien súlyos, bogy a polgárok vagyonának igen nagy részét, a legfelsőbb fokon 60 százalékát elvonná. Az osztrák és a német állam így milliárdokhoz jutnának és bizonyára békebeli kötelezettségeiknek is jobban meg tudnának felelni. Abban a pillanatban azonban, amikor a tervezet híre a sajtóba eljutott, az antant-sajtók szerint a legfelsőbb tanács foglalkozott e tervvel és kimondta, hogy az így, óriási apparátussal a polgárok vagyonából keservesen leadott milliárdokat nem hagyja meg Németországnak, hanem esetleg el fogja venni az antant számára. Maga ez az egy ijesztés, mely pénzügyi téren az antant felől a békeszerződés szócsövén át a legyőzött államok felé harsog, oly erős és megdermesztő, hogy képtelenné teszi minden pénzügyi politika folytatására, pedig elsősorban az antantnak volna szük-

sége, hogy ezektől az államoktól valamit ki tudjon sarcolni. Könnyű tehát megjósolnom, hogy a a magyar békeszerződés gazdasági részének VI. és IX. fejezete ugyanaz marad, mint az osztrákoké, akkor Magyarország sem fog pénzügyi politikát csinálhatni, a magyar pénzügyminisztert úgy fejbeüti a békeszerződés e pontja, hogy új adóterveket nem készíthet, ha pedig adótervek nem lesznek, akkor az antant sem tud itt behajtani semmit. Az osztrák békeszerződés pontosan kimérte hogy Ausztriának a rá súlyosodó milliárdokat milyen részletekben fizesse. Az első részletet köteles leróni 1919-ben, 1920-ban 1921 május 1-től kezdve harminc esztendő alatt (179. szakasz), ez is pontosan ki van mérve, hogy miként (IX. rész 2. melléklet, 12. szakasz, 2. pont), nevezetesen 1921-től 1926-ig Ausztria fizet 2½ százalék kamatot és 1 százalék törlesztést, tehát 6 százalékot. Ha Ausztria nem váltja be adósságát, törlesztése a világ végéig folyik, most már azt kérdezem, hogy az a francia és angol komisszió mely ezt a szerződést összerótta, elhiszi-e nekem hogy az az Ausztria, mikor ezt a szerződést most aláírta, 1919-re semmit sem tud fizetni és szakasztott ezt az összeget fogja nekik szolgáltatni 1920 és 1921 május 1-én. Ha ez igaz, amimthogy teljes igazság, akkor az orvosság megint erő-

sebb volt a betegnél és a túlerős kúra megölte a szenvedőt.

Am Magyarországgal szemben még egészen más a helyzet. Mialatt a sok bizottság ülésezett Versaillesben és a körül, mi megkaptuk az antant engedelme nélkül a román okkupációt és az immár visszavonuló román hadseregi 35 milliárdot vitt el Magyarországból, tehát sokkal többet, mint amit akár 1921-ig, akár 1926-ig bármiféle békeszerződéssel kiszorítani lehetett volna. Ebből az következik, hogy a békeszerződésnek ez a része Magyarországra egyáltalában nem alkalmazható, jobban mondva, mihelyt alkalmazni akarják, csődöt fog mondani abban a pillanatban. A legyőzött osztrák állam alattvalóinak az antantállamok alattvalóihoz való pénzügyi leszámolási viszonyát a békeszerződés X. részének III. fejezete és azoknak függeléke rendezik, melyeknek legfatálisabb szakasza a 248. szakasz. Az osztrák állam viszonyát az osztrák állam területéből leváló részek tekintetében, vagyis az úgynevezett nemzeti államok között a békeszerződés IX. része rendezi, még: pedig ennek 203. szakasza, ennek függeléke, továbbá a 205. és 206. szakaszok kegyetlen rendelkezései. Osztrák állampolgároknak a leváló részeken lakó állampolgárokhoz, valamint pénzintézeteknek egymáshoz való

viszonyát a 248. szakasz b) pontja és a szakasz akarná tisztázni, igazában szólva szétrombolni. Végezetül az Osztrák-Magyar Bank által kibocsátott bankjegyek tekintetében a 206. szakasz öntő.

Ezekről a halálparagrafusokról még sokat fognak beszélni. Most első kimondásul annyit kell leszögezniem, hogy mindezek a szakaszok lényegesen a valután fordulnak meg, a mi pénzünknek az idegen és szomszédállamok pénzéhez való viszonyán. Miután pedig az osztrák békeszerződés aláírása, szeptember óta, valóságos boszorkánytáncot jár a pénz nálunk is, de a külföldön is, aki azt hiszi, hogy, a mi tavaly szeptemberben vagy augusztusban még okosság volt, az ma is bölcsesség, aki azt tartja, hogy amit a nyáron a valuta terén magának kifundált, azt ma keresztül tudja vinni, aki tehát úgy képzelődik, hogy amit az osztrák békeszerződésbe akkor betettek, azt Magyarországgal ma érvényesíteni lehet, az legjobb, ha mindjárt befűt az egész, szerződéssel, mert ábrándok világában él valóság helyett. A pénzrelációk fejtetőre állítása fejtetőre állította az osztrák szerződést is, még pedig nemcsak a legyőzött államok számára, hanem a győztesek tekintetéből is. Ezt – ha semmit talán, – megértik ott kint. Hiszen a párisi frank hétről-

hétre szintén visszafelé megy és nem hiszem, hogy ebben a győzelmes francia köröknek nagy örömmük lenne. Abban, hogy a francia franknak növekvő, sőt gyorsuló diszázsiója keletkezik, semmi más nem mutatkozik, mint visszahatása, fizikai reperkussziója az elhibázott békének éppen azon a ponton, ahol a valutakérdést kellett volna érinteni. Sokszor megmondtam a magyar pénztudósoknak, mikor mindenféle fantasztikus nyilatkozataik jelentek meg a lapokban, hogy a kurzuslás mindenütt beválik, csak a valutarendezés tényleg nem. Ugyanezt szabadjon az antant tárgyalóinak is égő betűkkel írnom szemük elé. Tudom, gondolkodásuk nagyon messze van a miénktől, attól félek, hogy jóakarataik ma még szintén nincs közel a mi szenvedő és meggyötört lelkünkhöz, de a nagy távolságon át a pénz vészjelt fog nekik adni és figyelmeztetni fogja őket arra, hogy ha a megváltozott viszonyok között is ugyanazon valutáris intézkedéseket akarják a magyar békeszerződésbe beleerőszakolni, melyekkel Ausztriát tönkretették, akkor majd az ő pénzük fogja, a pénz rejtelmes kölcsönhatásánál fogva, jelezni nekik, hogy a világ nyomorúsága szolidáris. Saját pénzértékük további hanyatlása lesz a pénz fizikai reperkussziójának újabb eredménye. A békeszerződésben lehet halmozni szakaszokat mindaddig,

míg magához a rejtelmes pénzhez valaki el nem érkezik, de ha a pénz vészjelt ad, akkor bármely más planétán, – ha nem laikus van ott – azt a jelt meg kell látni. A kitűnő francia csillagász, Flammarion, azzal a fantazmagóriával foglalkozott egyszer, hogy nem tudnánk-e mi a Mars lakóit itt a földről értesíteni és arra az eredményre jutott, hogy miután nem tudjuk a Marsbeliek lényegi összetételét – még pedig nem tudjuk, mert atmoszférájuk is más sűrűségű – és nyelvüket nem ismerjük, az egyetlen matematika az, amellyel velük érintkezhetünk. Tehát próbáljuk meg, hogy a nagy amerikai praeriken geometriai alakokat gyűltünk meg és miután a háromszögtan a Marsban is ugyan, mint nálunk, mint nálunk, ezeket a jeleket a távoli Marsban is meg fogják érteni, így mondom én is, hogy bár lehetséges, hogy a Versaillesen és Neuillyben tárgyalóktól egész világok választanak el bennünket, hogy egymás légkörét nem ismerjük, és nyelvét nem értjük, de bizonyos, hogy miután a pénz trigonometriája állandó, rejtelmes törvényeken nyugszik, mihelyt itt és Ausztriában a valuta a vészjelt félreérthetetlenül megadja, ezt saját valutájuk érdekében nekik is meg kell érteniük. Következtetésem az; hogy az osztrák békeszerződés fentjelzett valutáris szakaszainak Magyar-

országira való erőszakolása veszedelmet jelent magára a győzelmes államokra is és ennél fogva ezeket a rendelkezéseket úgy ránk, mint Ausztriára nézve a mostani kedvezőtlen friss tapasztalatok alapján meg kell változtatna.

Az osztrák békeszerződésről szóló eszmefuttatást hadd zárja be egy szélesebb akkord. Ha valaki kezébe veszi az osztrák béke instrumentumát és annak gazdasági és pénzügyi részét Magyarországra akarja ráilleszteni, azt fogja látni, hogy ez mindig kicsúszik a keze alól és bárhogy erőszakolja is, ez a forma erre a matériára rá nem illik. Próbálja újra és megint nem megy. Ha harmadszor is fogja próbálni, a forma, a szerződés fog széttörni és nem maga az anyag. Miért? Azért, mert – és ez az, amit senki se feleltsen el – Ausztria mindig több autonóm darabból álló ország volt: ezek az egyes tartományok: Csehország, Galícia, Trieszt önálló vagy majdnem önálló gazdasági és pénzügyi életet folytattak. Ezzel szemben Magyarország mindig egységes volt. A geológia, földrajz, vízrendszer és történelem kovászolták ezt. Miután pedig a gazdasági és hitelélet földrajzon, vízrendszeren és történelmen alapszik, ezért a magyar állam egész területe egy gazdasági életet élt, melynek lükettése Budapesten hatott össze. Nem voltak nálunk

külön gócek, mint az osztrák nagyvárosok, melyek külön vérkeringést tudtak maguk körül támasztani. Ezért Ausztria megcsonkítása medianikus szétválasztást jelentett, Magyarország gazdasági szétbontása organikus pusztulást hozna. Az organikus pusztulás pedig nemcsak a megmaradó részt, bennünket, hanem az elvándó részeket is tönkretesz! Kérdezzenek meg egy fiziológust, hogy vajjon, ha egy érrendszerből a szívet külön-tépi az erekől, akkor ezek az erek tovább fognak-e működni a biológia törvényei szerint? Lehet-séges, hogy az antant a magyar békeszerződéssel ambíciózus cseh és román nemzetiségű politikusokat ki akar elégíteni. De az bizonyos, hogy ha a magyar gazdasági és hiteléletet megcsonkítja, akkor azt a tót vagy erdélyi lakost majdnem úgy megtámadta gazdasági viszonylataiban, mint az alföldi magyart. Nem hiszem, hogy célja ez lenne, de ha mégis ez lenne a neuilly-i szerződésben, akkor fel kell tételeznünk, hogy az antant valamely rejtett okból a saját érdekeit is szét akarja marcangolni. A politikában ilyet el tudok képzelni, a pénzügyi és hitelvilágban ez képtelenség. Ezért hirdetem; és fogom; hirdetni egy végsőig elkeseredett ember bátorságával, hogy a saint-germaini szerződést Magyarországra alkalmazni nem lehet,

A BOSZORKÁNY-EGYSZEREGY.

Budapest, ápr. 1.

Háromszor három tizenkettő. Ha ötből négyet elveszek, marad huszónhét. Kettő meg három húszat adnak. Száznak négyéves kamatja ezerötszáz. Ez a boszorkány-egyszeregy. A magyar békeszerződés pénzügyi részében mindez pontosan kimérve, szakaszokba szedve, függelékekbe osztva, megolvasható. Vagy ez a szerződés éli túl a régi kétszerkettőt, vagy a kétszerkettő-négy lesz az eresebb a neuilly-i békefeltételeknél, de – mint elkeseredett regényekben szokták a párbajra készülők vetélytársak egymás szemébe vágni, – kettejük közül egyik fölösleges ezen a földtekén.

Mikor a megelőző cikket a múlt esztendő decemberében megkezdtem – a békének szíánt cikksorozatamat – akkor még! csak az osztrák szöveget ismertük, – azzal végeztemi okfejtésemet hogy »egy végsőkig elkeseredett ember bátorsá-

békeszerződést Magyarországra alkalmazni nem lehet« s »ha valaki annak gazdasági és pénzügyi részét Magyarországra akarja ráilleszteni, azt fogja látni, hogy ez mindig kicsúszik a keze alól és – bárhogy erőszakolja is – ez a forma erre a matériára rá nem illik.« Ma is állom ezt. Vagy mi nem bírjuk meg ezt a szerződést, vagy ez a szerződés nem bír meg minket. Többet mondok, még odáig sem jutottunk el, hogy megértsük, mert valamely madárnyelven van írva, ismeretlen hangokkal és sohase hallott egyszer-eggyel.

Tegyük meg a próbát vele. Számoljunk. Mikor a háború megkezdődött, az igazi Magyarországnak kevéssel több, mint nyolc milliárd korona adóssága volt. Nagyon kínlódtunk alatta; az állam vértje oly nehéz volt, hogy a gazdasági mozgíást veszélyeztette. Paraszti számítással azt jelentette, hogy minden magyar, mikor miunkára indul – apraja-nagyja, – négyszáz korona láthatatlan terhet visel a fején, mely a súlyával lefele nyomja. Ez a láthatatlan teher az állam voit s mert egy családfőre négy eltartottat számíthatok, ezért 2000 koronát vitt a fején mind-egyik magyar. Most jön a Béke – melyet békétlen Békének nevezek – s csattogó véres bárdjával az igazi Magyarországból clemanceau Ma-

gyarországot csinál; területünknek, dologbíró népünknek, életadó erőnknek alig egyharmada maradna meg – mint a keze-lábavesztett nyomorék, – kit guriga-széken tolnak a piacon át. Ez a »Magyarország« pedig kell, hogy a következő államterhet viselje: a nyolcmilliárdos régi adósságnak »méltányosság szerint« reá eső részét. Hogy mi a méltányos, azt majd a Jóvá-tételi Bizottság szabja ki, mely utóbbinak a költségeit mi fogjuk fizetni fontokban, dollárokbán és frankokban s ennél fogva legalább annyit fog költeni, mint amennyit az összes magyar minisztériumok koronákban, vagyis – az adósság elosztása közben ugyanannyival fogja szaporítani az adósságunkat »méltányosan.« De ezután ránk szakadnak – a Clemenceau! Magyarországra szakadnak ezek a 15.2 milliárdnyi hadikölcsönnek »magyar része«, az összes függő hadiadósságok, melyekből a »leváló« részek semmit sem fizetnek, az összegük pedig öt és félmilliárd. Csekélység. Még nekünk kellene fizetni az igazi magyar állam összes külföldi tartozásait, mellette egy milliárd hétszáz millió koronával szerepelnek. (Erre a k o r o n a szóra jól vigyázzunk, mert mindjárt tovább fog szaladni.) Van-e még? Van hála Istennek. Clemenceau-Magyarország fog tartozni a 10 milliárdos bankadósság ismeretlen részével,

Megállunk-e már? Csak tovább. Ránk szakad a Károlyi-uralkodás és szovjet, meg a ki nem fizetett katonai-számlák tizenhárom és félmilliárdos tétele. Még! nincs vége? Nincs. Ősz óta itt bent megint elköltögettünk párszor félmilliárdot. Már túl vagyunk a Föld légkörén. Ha a legjobb, legméltányosabb s legolcsóbb jóvátételi Bizottság is tisztel meg látogatásával, ezen az alapon játszva eléri Clemenceau-Magyarország a fejenként négyezer korona, családfőntartók szerint a húszezer korona terhet – a kis államnak lát-hatatlan óriási súlyát.

Mindez egy erejében megtört, inában megrok-kant szervezetre nehezedik. Emlékezzünk; kik-nek régebben hivatalos dolgunk volt a költségvetésünk összeállítása körül, hogy latolgattuk, hogy méricskélünk: megbírjuk-e még ezt a tíz-húsz milliót? Talán még rátehetjük; talán még kiizzadjuk a kamatait. És úgy tologattuk delegációban, pénzügyi bizottságban a »rendkívüli fedezet« színfalait, csakhogy a nagy sülyesztőbe bele ne hulljunk. Most, az antant szerint, a végtelen vérvesztés után, vállaljunk tízszer annyit. (Megdönt-hetetlen meggyőződés: hogy ez a teher nem tér rá erre a kis csonka, összetört alapra, mert nagyobb nála. Ezért, ha az antant szerződés-ei-hez ragaszkodik, leghelyesebb lesz, ha átadjuk neki

az államkincstár kulcsát. Talán talál hozzá egy hites matematikust, ki a nagyobb számot a kisebből kivonja. Talán szállíthatunk is neki egy jó pénzügyminisztert, valamely modernül s az újabb kor minden igényével berendezett elmeököintézetből.

Am a számok Walpurgis-éjszakáján nincs nyugalom. Ha egyszer elkezdtek a boszorkánytáncot, röpködnek tovább a seprőnyelem bagoly hughása között. Előbb megnyomtan a tollat ott, hogy Clemenceau-Magyarországnak ezerhétsszáz millió korona külföldi tartozását kell fizetnie. A nagy bűvészmutatvány most kezdődik: a neuilly-i szerződés 231. §. d) pontja csöndesen bejelenti, hogy a magyar államnak összes külföldi (antant) korona tartozásai a régi aranya paritás alapján frank-, font- és dollártartozásokká változnak át e rejtelmes éjszakán. Mi a mi koronáinkat ígértük a hitelezőinknek, de ők ezután arany-paritáson az ő pénzüket fogják tőlünk követelni. Clemenceau- Magyarország tehát nem ezerhétsszáz millió koronával tartozik, hanem ugyanannyi frankkal, avagy fonttal. Most már éégig nőnek a mi számaink, mint Jakab lét-rája. A szerződés még tovább is így megy; magyar magánosoknak antant-polgárokkal szemben való adósságai a bűvészet által szintén átváltoz-

nak arany-paritásos tartozásokká. Puck tündér megjelenik a színpadon s titkos írával bekeni adósleveleinket – mindegyik arannyá lesz. Háború előtti s háború alatti adósságaink ezen az alapon esedékesek; ez először jelenti magyar állami-
nak, városoknak, vállalatoknak és intézeteknek, hogy tizenkét milliárdot egyszerre fizessenek, az után pedig koronaadósságaik megszorzásait tizen-
öttel, ha éppen franciának s harmincháromszor, ha angolnak tartoztak. Százezer koronát kaptam kölcsön a háború előtt egy angoltól. Most fi-
zessem, vissza egyszerre a hatévi kamatját arany-
paritásos. Azután a tőkét, mely három: millió három-
százezer koronára – changez passez – változott. Ha tehát a kamaton felül a százezer korona tőkét már megfizettem, akkor még mindig tartozom – három millió kétszázezer koronával. Mennyi hu-
mor egyetlen referens munkájában – Clemenceau-Magyarország számára.

De a referens még tovább is remekel. Ha netalán valamely jótékony tündér mindezt a mesebeli kincseit fölfedezné valahol Aledin barlangi-
jában s egy éjszaka átröpítené tőlünk az an-
tanthoz, – akkor kezdődnék meg Magyarorszá-
g tulajdonképeni megterhelése. Mert a neuilly-i béke VIII. fejezete (Réparations) megparancsolja, hogy Magyarország megmaradó tiszta vagyona le-

foglaltatik s abból fizetjük a hadisarcot, oly mértékben, annyi milliárdot s annyi éven át, ahogyan a Jóvátételi Bizottság ránk fogja mérni (megkérdezésünk nélkül). De addig a 180. szakasz szerint, (Magyarország összes javai és jövedelmi íónásai (tous les biens et ressources de la Hongrie) leköttenek az antant zálogául. A kálváriának nincsen vége itt sem.

Sajnálom, hogy Parisban nem találkozhattam ama referenssel, ki ezt alkotta. Mert a tökéletes munkát végzett. A számításból nem hagyott ki semmit. A 163. §-ba betétette, hogy ha Németország nem tudná megfizetni az ő hadisarcát, a német adósságát is – Magyarország fizeti; – Clemenceau-Magyarország – boszorkányegyszeregy szerint. Szerettem volna ott megmondani referens barátomnak, hogy kár volt itt megállnia, Monsieur: menjünk még tovább. Monsieur, mondja ki a nagyhatalmú antant, hogy Anglia adósságaiért (Montenegró királya felelős s Eszterházy herceg kötvényeiért a nagyidai cigányok kezeskednek. De Monsieur, akkor még itt sem álljon meg, mert nagy munkában van, ne háborgassuk, Monsieur, ásson le a föld közepébe, lőport vigyen le és röpítse levegőbe a világot. Mert így írta ezt meg távol keleten, hol még a

fináncok is sírva-vigadnak, egy nagyon kínlódó kis nép között, melyet (Monsieur sohasem ismert, sohasem látott, egy költő, bizonyos Petőfi, »Az örült« című versezetében.

